

Vrede.
Wie
durft?

Magazine

4 Winter 2020
www.paxvoorvrede.nl

2020,
verbinding
ondanks de
afstand

TIVOLI
VREDEN
BURG

**Stilte doorbreken
in Colombia**

**Kernwapens worden
officieel illegaal**

We zullen doorgaan

Foto: Sandra Kalsbeek

Mijn vader heeft bijzondere herinneringen aan de oorlog en het verzet waar mijn opa bij zat. En ook aan de NSB-buurman. Die zei tegen mijn opa dat diens zoontje, mijn vader, maar beter niet zo loslippig verhalen over het verzet kon doorvertellen aan anderen. En daar bleef het bij, geen aangifte. Een paar van mijn vaders herinneringen zijn in boeken opgenomen, samen met verhalen van anderen, over repressie ook.

Hoe het is om onder een repressief regime te leven? Ik heb zelf geen oorlog meegemaakt. Toch kregen we in 2020 een minuscule beetje mee hoe dat moet voelen. Geen bezoek aan familie in verpleeghuizen bijvoorbeeld. Het was lichte repressie, om een goede reden. Maar toch... er werden ons waardevolle momenten ontzegd. Bij de crematie van mijn tante mochten maar dertig mensen zijn. Toen de mand uit haar huis werd gedragen, bleken op straat tientallen burens en vrienden te staan die, op afstand, vaarwel kwamen zeggen aan een prachtig mens.

Wie bij PAX werkt, of wie de krant leest, ziet dagelijks hoe het moet zijn om onder echte repressie te leven. Collega's van me verloren in 2020 mensen met wie ze samenwerkten in conflictgebieden. Vermoord. Anderen moesten vluchten of werden met geweld tegengewerkt. Daar staan talloze verhalen van moed tegenover, van oneindige durf om op te staan tegen onrecht. Want mensen blijven doorgaan, ze blijven vechten voor vrede. Sommigen kunnen niet meer vaarwel zeggen aan hun familie, aan hun prachtige mensen, zelfs niet op anderhalve meter afstand. Ze zijn van hen weggerukt. Door bommen, door oorlog, door vervolging.

Het is hun ellende en hun moed die PAX het afgelopen jaar heeft aangezet tot actie. En nee, ook in 2021 zullen we wereldvrede niet bereiken. Maar we blijven de inspirerende verhalen vertellen van hen die strijden voor vrede. Dank voor je aandacht, tijd en inzet het afgelopen jaar, op naar het volgende. Zoals Ramses Shaffy zong: 'We zullen doorgaan.' ♦

Hein Bosman

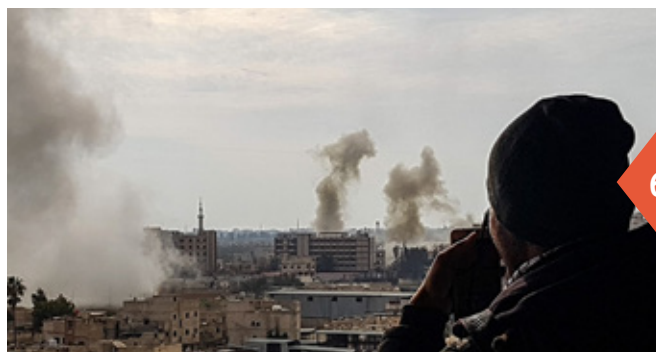
Reageren? Mail naar achterban@paxvoorvrede.nl

4

Boodschap paus Franciscus

Een pleidooi voor solidariteit en tegen individualisme, voor een betere omgang met migranten en tegen neo-liberalisme. PAX las de nieuwe encycliek van paus Franciscus waarin hij een pad naar een vreedevolle wereld schetst.

6

Stop explosieve wapens in steden en dorpen

Het inzetten van explosieve wapens in bevolkte gebieden heeft gevolgen die nog veel verder gaan dan de eerste vernietiging van gebouwen en levens. PAX deed er onderzoek naar.

8

Stilte doorbreken in Colombia

Je mening geven over politiek en grote bedrijven kan in Colombia levensgevaarlijk zijn, daarom houden velen zich stil. Maar er zijn er die opstaan voor hun rechten. PAX steunt deze mensen.

10

Kernwapens voortaan illegaal

Kernwapens worden eindelijk illegaal nu Honduras als 50^e land het VN-kernwapenverdrag heeft geratificeerd. Een belangrijke stap naar een kernwapenvrije wereld.

12

Vredesweek: verbindend hoogtepunt

Ook in een jaar waarin we meer afstand moesten houden van elkaar was de Vredesweek weer een week vol hoogtepunten.

Colofon

PAX Magazine Nummer 4/Winter 2020
PAX staat voor vrede. Samen met mensen in conflictgebieden en kritische burgers in Nederland werken wij aan een menswaardige en vreedzame samenleving, overal in de wereld.
PAX Magazine verschijnt elk kwartaal en wordt toegezonden aan donateurs, sympathisanten en andere geïnteresseerden.
Redactie Hein Bosman en Anja Leurink.
Aan dit nummer werkten mee Anna Timmerman, Neda Selak, Esther Meyer, Hein Bosman, Sandra Kalsbeek, Anne Leenen, Puco Danilovic, en Edwin Ruigrok.
Fotografie o.a. Lize Kraan, Sandra Kalsbeek, Bob Karhof, Ari Beser, Daniel Maissan en PAX-archief.
Basisvormgeving Het Ilzeren Gordijn, Amsterdam
Vormgeving Van Deventer, 's-Gravenzande
Druk Van Deventer, 's-Gravenzande
ISSN 2352-300X

St. Jacobsstraat 12
 3511 BS Utrecht
 Postbus 19318
 3501 DH Utrecht
 Tel: 030 - 233 33 46
 achterban@paxvoorvrede.nl
 www.paxvoorvrede.nl
 IBAN: NL03TRIO 0390 5150 00

PAX Magazine is beschikbaar in gesproken vorm voor mensen met een leesbeperking bij de Christelijke Bibliotheek voor blinden en Slechtzienden. Wilt u een abonnement op dit tijdschrift in een aangepaste leesvorm of wilt u hierover meer informatie? Dan kunt u contact opnemen met de CBB, tel. nr. 0341-56 54 99, e-mail: info@cbb.nl

Mag ik op je rekenen in 2021?

Het is december en mijn eerste jaar bij PAX is bijna ten einde. Het is raar om terug te kijken en te beseffen hoe anders de wereld eruitziet dan toen ik begon. Mijn gedachten gaan uit naar alle mensen die werden getroffen door Covid-19. Ik zag om mij heen mensen die hun baan verloren, die ziek werden of afscheid moesten nemen van een dierbare.

Ook onze partners in conflictgebieden hadden het moeilijk. De impact van het coronavirus op het leven in landen als Zuid-Soedan, Irak en Colombia was groot. Onderdrukkende regimes grepen de crisis aan om demonstraties te verbieden en activisten de mond te snoeren.

Maar er waren ook lichtpuntjes. Veel mensen vonden de verbinding digitaal, verbinding over grenzen werd misschien wel makkelijker. In de Vredesweek lukte het om een nieuw programma te lanceren, gericht op jongeren: PAX Power to the People. PAX zette samen met 6.000 Nederlanders een solidariteitsactie op om vrouwelijke activisten in Irak te steunen. Er waren campagnes tegen Killer Robots en er kwam een belangrijk rapport over de impact van explosieve wapens in dorpen en steden. We vroegen aandacht voor de impact van conflicten op de leefomgeving van burgers en het klimaat. Kortom, de partners en PAX gingen door.

Op 24 oktober ratificeerde Honduras als vijftigste land het Verdrag inzake het verbod op kernwapens. Dit verdrag is een mijlpaal in jouw en onze strijd voor een kernwapenvrije wereld. We zetten de acties voort, want er liggen nog steeds Amerikaanse kernwapens in Nederland. Die moeten terug naar Amerika en daar ontmanteld worden. PAX blijft zich daarvoor inzetten, maar we kunnen dat niet alleen.

Financieel gaan we een moeilijke tijd tegemoet. Covid-19 zal voelbaar blijven in ons werk, maar ook in onze inkomsten. Veel Nederlanders worden in hun portemonnee geraakt. Maar er zullen ook mensen zijn die minder geraakt worden en die wellicht iets extra's kunnen doen. Als jij zo iemand bent, dan hoop ik dat je het werk van PAX in 2021 extra wilt steunen. Juist in tijden van crisis staan activisten onder druk en nemen de gevaren toe. Samen kunnen we onze partners blijven steunen en samen kunnen we de volgende stap zetten naar een kernwapenvrije wereld. Mag ik op je rekenen volgend jaar? ♦

Anna Timmerman, algemeen directeur PAX

Doe mee met onze webinars

Wie: jij, andere geïnteresseerden, een expert van PAX en een van onze partners uit het buitenland.

Wat: een goed gesprek over de invloed van klimaatverandering op conflict. Of over hoe het is om PAX bij de VN te vertegenwoordigen (zie foto). Of over één van onze andere onderwerpen.

Waar: jouw huiskamer.

Dat is hoe een webinar van PAX eruit ziet, een interactieve lezing waarbij er ruim de tijd is om vragen te stellen. Voor de coronapandemie uitbrak, reisden we heel Nederland door om te vertellen over ons werk. Maar sinds we allemaal noodgedwongen thuis blijven, doen we dit digitaal. Het mooie is dat hierdoor ook onze collega's en partners in het buitenland kunnen aanschuiven. Samen met studieverenigingen organiseerden we al meer dan tien webinars. En die werden goed bezocht. Per keer deden er zo'n 60 mensen mee. Daarbij zaten veel studenten, maar de webinars zijn voor iedereen

toegankelijk. Om erbij te kunnen zijn heb je een smartphone, tablet of computer nodig. Ongeveer één keer in de maand organiseren we een webinar. Op www.paxvoorvrede.nl/webinar zie je welke er op het programma staan. De webinars zijn terug te kijken op ons YouTube-kanaal.

PAX in de media

PAX was de afgelopen maanden weer volop in het nieuws, in binnen- en buitenland. Zo sprak onze expert Wim Zwijnenburg over drones en klimaatvervuiling door conflict met onder andere Trouw, The Guardian, Forbes, en de BBC. Algemeen directeur Anna Timmerman werd geïnterviewd door Radio 1 over het kernwapenverdrag en was te gast bij EO-programma De Nachtzoen. Ze sprak daar over hoe belangrijk onze partners in conflictgebieden het vinden wat wij in Nederland solidair met ze zijn. De Volkskrant besteedde aandacht aan de ratificatie van het VN-kernwapenverdrag (zie pag. 10/11 van dit magazine), net als NRC dat deed. Die laatste krant interviewde Susi Snyder over het verdrag, en Roos Boer over de strijd tegen explosieve wapens in bevolkte gebieden (zie pag. 6/7). Ook stonden we in de Volkskrant met een opinieartikel over Belarus: 'Mocht Loekasjenko aftreden dan komt er een eind aan een kwaadaardig regime, maar beginnen andere problemen'. Nog een kleine greep: RTL Nieuws, De Correspondent en NU.nl. Ook de Vredesweek kreeg veel aandacht in lokale en regionale media dankzij de tomeloze inzet van de Ambassades van Vrede.

'Ik vind het fantastisch wat PAX allemaal doet, en dat vond ik ook al voordat ik minister werd. Ik weet wat PAX heeft bereikt en nog zal bereiken en bewonder de integriteit en moed van de medewerkers van PAX, in Nederland en daarbuiten. Jullie vragen aandacht voor gevoelige onderwerpen die niet genoeg worden besproken en stellen mensenrechtenschendingen en vredesbedreigingen aan de kaak.'

**Minister Sigrid Kaag,
Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking**

Paus Franciscus:

'De wereld is alleen samen te genezen'

Voor migranten en internationale samenwerking, tegen populisme en neoliberalisme. In zijn nieuwe encycliek 'Fratelli tutti' stelt paus Franciscus solidariteit en broeder- en zusterschap in de wereld centraal: "Alleen samen kunnen we deze gekwetste wereld genezen."

Door: Edwin Ruigrok

Volgens Franciscus bestaan 'rechtvaardige oorlogen' niet en kan een oorlog voeren dus niet gerechtvaardigd worden:

"We kunnen oorlog niet langer als een oplossing beschouwen, omdat de risico's ervan waarschijnlijk altijd groter zullen zijn dan de veronderstelde voordelen. Onze partners in conflictgebieden ervaren die risico's aan den lijve.

Oorlog is vernietiging van leven. Er zijn geen goede argumenten meer voor dit dodelijk geweld. Geen enkele paus is zo duidelijk geweest over het immorele van de productie en het bezit, laat staan het gebruik, van kernwapens. Mede dankzij de inzet van ICAN (International Campaign to Abolish Nuclear Weapons) en het Vaticaan komt er nu een internationaal verbod op kernwapens.

Verbondenheid met islam

Paus Franciscus schrijft ook over de verbondenheid tussen alle mensen. Alle religies hebben hierbij volgens hem een sleutelrol te vervullen. In dat opzicht is het niet vreemd dat Franciscus in zijn encycliek diverse malen refereert aan zijn historische ontmoeting met de groot-imam Al-Tayyeb, vorig jaar in Dubai. Al-Tayyeb is hoofd van de Al Azhar Universiteit in Caïro (Egypte) en geldt als de belangrijkste religieuze autoriteit binnen de islam. Aan het einde van de encycliek neemt Franciscus ook een gebed op dat kan worden gebeden door moslims.

Maar wie gaat deze encycliek lezen, dat is de vraag. PAX moedigt op zijn minst alle parochies en gemeenten aan om hier gespreksavonden over te organiseren. En er komen genoeg mogelijkheden om daarbij ondersteund te worden. Zo organiseert de Universiteit van Tilburg een serie van maar liefst negen webinars over de encycliek in het voorjaar van 2021. ♦

Ruim 40.000 woorden telt de pauselijke brief aan de wereld. Ongekend lang, maar volgens kenners opvallend toegankelijk. Hij snijdt veel actuele onderwerpen aan en uit kritiek op onder meer het (neo)

noot om te denken aan het 'universeel algemeen welzijn'.

Franciscus pleit voor menselijke waardigheid over de grenzen heen. Hij herinnert eraan dat niemand van ons veilig zal zijn, als we niet allemaal veilig zijn. Als het gaat over solidariteit, hebben wij volgens paus Franciscus de keuze: laat ik me raken of sluit ik me af? Ga ik erop af of doe ik de deur dicht? Kom ik op voor de waardigheid van een ander of zwijg ik?

Geweldloosheid

De visie van de paus ondersteunt het werk van PAX dat zich concentreert op geweldloze actie. Zo is PAX al meer dan tien jaar betrokken bij het organiseren van geweldloos burgerlijk verzet in onder andere Soedan en Syrië. Het document pleit voor zo'n soort aanpak en is duidelijk geïnspireerd door boegbeelden van geweldloosheid als Martin Luther King, Mahatma Gandhi en Desmond Tutu.

'Kom ik op voor de waardigheid van een ander of zwijg ik?'

liberalisme, individualisme, populisme en de 'wegwerpcultuur'. Hij waarschuwt voor haatzaaiende berichten via oude en nieuwe media. Franciscus werkte zijn standpunten uit tijdens de coronapandemie, die volgens hem

Alles wordt geraakt: hele families, ziekenhuizen,

'Stop gebruik explosieve wa

Het was niet de bedoeling, maar het gebeurde wel: minstens 70 burgerdoden, honderden gewonden en een hele wijk in puin. Een Nederlands bombardement op het Iraakse Hawija in juni 2015 had catastrofale gevolgen. Vernietigde huizen, winkels, scholen, wegen, water en elektra voorzieningen; de ravage was niet te overzien en duurt nog steeds voort. PAX bevroeg de burgemeester van Hawija over de gevolgen van het bombardement: "Hele families zijn weggevaagd"

Door: Hein Bosman

In conflicten over de hele wereld vallen burgerslachtoffers, ook nu nog, in tijden van vermeende precisiewapens. In het conflict over Nagorno-Karabach, in Oost-Oekraïne, Libië, Syrië, Jemen... vaak vallen deze slachtoffers door explosies in dorpen en steden. De cijfers liegen er niet om: onderzoek van de Britse NGO Action on Armed Violence (AOAV) toont aan

dat wanneer explosieve wapens in bevolkte gebieden worden ingezet 9 van de 10 slachtoffers burger zijn. De strijd tegen ISIS is hierop geen uitzondering. PAX en Airwars publiceerden samen het rapport Seeing through the rubble: *The civilian impact of the use*

of explosive weapons in the fight against ISIS (zie kader). Een bommenfabriek van ISIS in het Iraakse Hawija werd in 2015 gebombardeerd door Nederlandse F-16's. Niet alleen de afgeworpen bommen explodeerden, maar ook de bommen in de fabriek. De enorme explosies die volgden rijkten veel verder dan het militaire doel. Niet alleen de bommenfabriek zelf, maar het hele industrieterrein en delen van de naastgelegen woonwijken werden weggevaagd. We vroegen de burgemeester van Hawija, Subhan Al Jabouri, naar de gevolgen van het bombardement. "De verschrikking van deze aanval heeft een heftige psychologische impact op de zielen van de slachtoffers. De aanval heeft in tientallen families tot doden geleid en er zijn honderden gewonden. Sommige families zijn volledig weggevaagd, andere families verloren minstens drie of vier gezinsleden."

'Huizen, bezittingen en banen verloren'

Vandaag de dag is de stad nog steeds aan het herstellen. Van de langdurige ISIS-controle over het gebied, maar ook van de blijvende impact van de Nederlandse luchtaanval op het dagelijks leven. Want niet alleen de explosie, doden en gewonden zorgden voor een schok. Al Jabouri: "Tel daarbij op het verlies van hun huizen,

Ook in Douma, Syrië, zijn explosieve wapens gebruikt.

bezittingen, inkomstenbronnen en het verworven tot vluchteling. Honderden inwoners van Hawija hebben hun banen en hun bron van inkomsten verloren door de verwoesting van de werkplaatsen, autoshowrooms en fabrieken, en ook is de basale infrastructuur van het gebied verwoest. Sommige mensen hebben opnieuw een paar werkplaatsen en winkels geopend, en ook de meelfabriek is herbouwd, maar het gebrek aan voorzieningen hindert de volledige terugkeer van het economische en stadse leven."

Wat er moet gebeuren

Nederland heeft altijd geprobeerd om in de strijd tegen ISIS het aantal burgerslachtoffers zo laag mogelijk te

Burgemeester van Hawija, Subhan Al Jabouri

inkomstenbronnen...

Wapens in dorpen en steden'

houden. Begin oktober beloofde minister Ank Bijleveld de gemeenschap in Hawija tegemoet te zullen komen door te helpen met de wederopbouw.

"Dit is een positieve ontwikkeling die broodnodig is", stelt Roos Boer, projectleider op dit thema voor van PAX. "Maar Nederland moet er alles aan doen om dergelijk leed in de toekomst te voorkomen. En slachtoffers compenseren, structureel, direct en ruimhartig."

Onder leiding van Nederland wordt er internationaal onderhandeld over een verklaring om burgers beter te beschermen tegen het gebruik van explosieve wapens in dorpen en steden. "Daarbij moet centraal staan dat landen het gebruik hiervan vermijden," aldus Boer. "En zelfs al worden lichtere explosieve wapens gebruikt, zoals in Hawija, dan moeten ook

de indirecte en lange termijn gevolgen worden ingecalculeerd in de overweging om ze wel of niet te in te zetten."

Daarnaast, zo toont ook Hawija aan, moeten landen meer doen om informatie over de inzet en gevolgen van explosieve wapens te verzamelen

en te delen.

Alleen op die manier kunnen toekomstige slachtoffers worden voorkomen. Roos Boer: "We hopen dat Nederland de lessen over de impact meeneemt naar de internationale

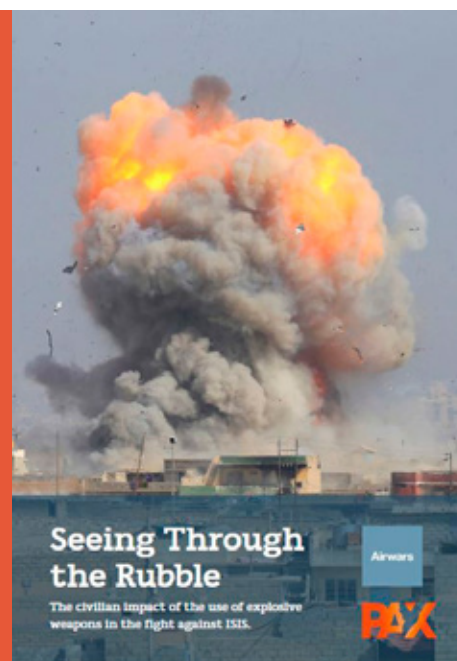
'Nederland moet er alles aan doen om dergelijk leed in de toekomst te voorkomen.'

onderhandelingen en zich hard zal maken voor een betere bescherming van burgers. We coördineren een serie bijeenkomsten waarin PAX samen met het ministerie van Defensie en een aantal andere experts bekijkt hoe Nederland het bij een volgende missie beter kan doen." ♦

Rapport: Raqqa bevrijd, maar voor 80% verwoest

PAX en Airwars schreven samen een rapport over het burgerleed in steden in Irak en Syrië dat door de inzet van explosieve wapens door de internationale coalitie werd veroorzaakt. Uit het rapport wordt niet alleen duidelijk dat de officiële cijfers over burgerdoden door de coalitie en de cijfers van lokale bewoners en organisaties als Airwars ver uiteen lopen, maar ook dat het leed onder burgers niet voorbij is als de aanvallen stoppen. Het rapport laat zien hoe tijdens de bevrijding van Raqqa 80 procent van alle gebouwen met de grond gelijk werd gemaakt, en hoe het opruimen van het puin volgens schattingen wel tien jaar kan gaan duren. Hoe honderdduizenden mensen ontheemd zijn geraakt in Mosul en Raqqa, en nog steeds in beschadigde onderkomens wonen of niet zijn teruggekeerd. Hoe basisvoorzieningen in Mosul en Raqqa nog altijd niet op orde zijn, omdat elektriciteitscentrales en waterleidingen werden vernietigd. Hoe Mosul de coronacrisis inging met een paar functionerende ziekenhuizen op een bewonersaantal van twee miljoen, omdat de rest van de ziekenhuizen was beschadigd.

Het hele rapport én het interview met de burgemeester van Hawija is te lezen op www.paxvoorvrede.nl.

Zelfs **geweld** legt **sommigen** het **zwijgen niet** op

Foto: Daniel Maissan

Kritiek op grote bedrijven en politici kunnen we in Nederland gewoon geven. Onder druk van de publieke opinie worden exorbitante bonussen van topmensen teruggedraaid. Wanneer de meerderheid van de bevolking een mondkapjesplicht wil, dan komt die er. Dat is in Colombia wel anders.

Daar is kritiek op de overheid en vooral op grote bedrijven levensgevaarlijk. In 2020 alleen al zijn er meer dan 200 sociale leiders vermoord, een tendens die dit jaar nog eens werd verergerd door de pandemie en lockdown die gewapende groepen vrij spel gaven in afgelegen gebieden.

In Colombia zeggen veel mensen daarom liever niets. De Wet van de Stilte, zo noemt journaliste Karin Anema het. Ze reisde voor corona er was, ondersteund door PAX, door Colombia en schreef er een boek over met die titel. Ook wij gingen in Colombia de straat op om te zien hoe vrij mensen zich voelen om hun mening te geven (zie ook onze social media). Het Nederlandse spreekwoord *Spreken is zilver, zwijgen is goud* blijkt voor veel Colombianen te gelden, uit lijfsbehoud. Ondanks de risico's zijn er toch mensen die de stilte doorbreken. En ze staan volledig in hun recht. Tienduizenden Colombianen zijn de afgelopen decennia van hun land verdreven door gewapende groepen; land dat vervolgens vaak in handen kwam

van grote bedrijven, onder andere voor kolenwinning.

Voor slachtoffers is het lastig om hun gelijk te halen, laat staan om hun land terug te krijgen. In 2016 kwam er na een vredesproces een akkoord tussen de overheid en guerrilla's van de FARC. Dit akkoord bracht hoop: één van de grootste gewapende groepen zou de wapens neerleggen en er kwamen structurele investeringen in achtergestelde conflictgebieden. Helaas laat de implementatie van het akkoord veel te wensen over, niet in de laatste plaats door politieke onwil van de huidige regering. PAX ondersteunt slachtoffers en gemeenschappen in hun zoektocht naar waarheid en gerechtigheid. Ook onderzoeken we mensenrechtenschendingen en de structurele oorzaken van geweld en ondersteunen we lokale initiatieven die bijdragen aan vrede.

'Vrede door waarheid, gerechtigheid'

PAX zorgt samen met partners in Colombia dat slachtoffers van geweld en onrecht gehoord worden. Fennys Toyar is zo iemand die zich niet stilhoudt. Fennys is slachtoffer van het conflict, maakt onderdeel uit van een vrouwencollectief dat PAX ondersteunt en schreef boeken over haar ervaringen. "We moeten de verhalen aan anderen

doorgeven. Praten over het gewapende conflict met de mensen die het zelf niet meegemaakt hebben. Het beste geschenk dat we aan de nieuwe generaties kunnen nalaten, is een land in vrede." En Fennys kan het weten. Haar vader heeft zijn ouders, broers en neven voor zijn ogen vermoord zien worden. Zelf werd Fennys jaren later ontvoerd door paramilitairen. Ze zet zich in omdat ze een droom heeft: "Colombia moet getransformeerd worden. Tot een land waarin de boeren terugkeren naar hun boerderijen, jongeren meer kansen hebben op onderwijs en werk, en waar geen enkele sociale leider wordt vermoord. Waar vergeving en verzoening alle hoeken van ons land bereiken." PAX deelt die dromen. Daarom blijven we in Colombia werken, mede ondersteund door de Nationale Postcode Loterij. ♦

Vredesopbouw door bescherming van het milieu

Gewapende conflicten hebben vaak ernstige milieugevolgen. De noodzaak is dan ook groot om meer aandacht te besteden aan milieukwesties tijdens vredesprocessen en conflictbestrijding. Zo kunnen we onze planeet beschermen tegen de slopende gevolgen van oorlog.

Milieu, vrede en veiligheid hangen nauw met elkaar samen. PAX ziet dat in onder andere Irak, Syrië, Colombia en Jemen, landen die geteisterd worden door conflicten of falend bestuur. Zelfs lang nadat de wapens zijn neergelegd, kampen mensen en gemeenschappen met de ecologische consequenties van gewapend conflict.

Vervuilde waterbronnen, bosbranden, olielozingen of giftige afvalstoffen in de grond. Gelukkig krijgt de impact van oorlog en conflict op het milieu steeds meer internationale aandacht. Zo heeft de VN 6 november uitgeroepen tot de 'Internationale Dag voor de Preventie van

Aantasting van het Milieu bij Gewapende Conflicten'. De Secretaris-Generaal van de VN stelt dat we moedig en dringend moeten optreden om onze planeet te beschermen tegen de verregaande gevolgen van oorlog. PAX vindt dat milieubescherming geïntegreerd moet worden in de vredesopbouw na een gewapend conflict, in overleg met lokale gemeenschappen. Zij weten immers als geen ander welke milieuproblemen hen direct raken en kunnen een waardevolle bijdrage leveren aan herstelmaatregelen. Volgend jaar zijn de verkiezingen voor de Tweede Kamer. Het is cruciaal dat de politieke partijen ervan doordrongen worden of blijven dat het aanpakken van de klimaatcrisis prioriteit moet hebben, en dat dat eerlijk moet gebeuren. Daarom heeft PAX zich aangesloten bij de *klimaatcoalitie*. Samen met onder andere Milieudefensie, FNV, Greenpeace en De Goede Zaak zullen we vlak voor de verkiezingen een aantal grote klimaatdemonstraties organiseren, verspreid over verschillende steden. Dit omdat de politiek het klimaatbeleid flink moet aanscherpen en eerlijker inrichten.

Pelgrimage: ontmoeten, troosten en getroost worden

'Kom en zie!' – In 2009 klonk deze oproep van een groep Palestijnse christenen. Ze vroegen pelgrims om naar Israël en Palestina te komen om elkaar te ontmoeten en aandacht te besteden aan het leed dat bezetting en onderdrukking heeft veroorzaakt. Gied ten Berge, die jarenlang voor PAX werkte, ging op de oproep in en schreef er laatst zelfs een proefschrift over. Na meerdere solidariteitsreizen te hebben begeleid, wilde hij het fenomeen van pelgrimeren verder verkennen. 'Kom en zie', is dat een oproep tot politiek gekleurd toerisme of een nieuwe vorm van pelgrimeren? Deze vraag onderzocht hij tijdens een reis met mensen die met een open blik naar het conflict wilden kijken

en ernaar uitkeken nieuwe verbindingen te maken. Dit leverde bijzondere ontmoetingen en verhalen op. Zo vertelt Gied over het verhaal van Georges, wiens dochttertje omkwam doordat Israëlische soldaten zijn auto doorzeefden. Hij ontmoette een Israëlische vrouw, wiens zoon omkwam bij een aanslag. "Als wij vrienden konden worden, dan kan iedereen dat," aldus Georges. Deze en andere bijzondere ontmoetingen aan beide kanten van de Israëlische muur laten volgens Gied zien waar pelgrimeren om draait: Pelgrimeren was en zal altijd een vorm van reizen zijn waarbij men de ander wil ontmoeten, deze ander wil troosten en getroost worden, om zo zichzelf in morele zin te ontwikkelen.

Deze 'Kom en zie'-benadering past bij de activiteiten van PAX in Israël en Palestina. Zo is het een centraal element in het Ecumenical Accompaniment Programme in Palestine and Israel (EAPPI) van de Wereldraad van Kerken waarvan PAX sinds dit jaar de Nederlandse uitzendende organisatie is. Belangrijk daarin zijn het met eigen ogen waarnemen en ervaren, solidariteit en beschermende aanwezigheid.

Gied ten Berge, *Pelgrimeren met een missie. Het Palestijnse 'Kom en zie'-initiatief in cultuurwetenschappelijk en historisch-theologisch perspectief* (IRiLis Amsterdam 2020) 229 p. €20,-. Mailen naar crh@rug.nl.

Kernwapens worden eindelijk **illegaal**

Het was groot en belangrijk nieuws eind oktober. Tijdens het 75ste verjaardagsfeest van de Verenigde Naties ratificeerde Honduras het VN-verdrag tegen kernwapens. En daarmee hebben voldoende landen geratificeerd om kernwapens in het nieuwe jaar officieel illegaal te laten worden. Susi Snyder, nucleair expert van PAX, noemt het 'een enorme stap in de richting van een kernwapenvrije wereld'.

Door: Anne Leenen

Met het ingaan van het VN-verdrag inzake het verbod op kernwapens, wordt het ontwikkelen, testen, gebruiken én bezitten van kernwapens illegaal voor ieder land dat toetreedt. En ook al hoeven alleen de landen die tekenen zich aan het verdrag te houden, uiteindelijk

'Zo werkt een verbod dus ook afschrikwekkend voor de landen die het daadwerkelijke verdrag niet hebben getekend.'

Susi Snyder (rechts) en Beatrice Fihn met de Nobelprijs voor de Vrede, die in 2017 aan de International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN) werd toegekend.

reikt de invloed veel verder. Kernwapens waren de enige massavernietigingswapens die nog niet verboden zijn. Voor alle andere massavernietigingswapens, zoals chemische en biologische wapens, is er al wel een verbod. Dat geldt ook voor clustermunities en landmijnen. Landen die deze wapens nog wel produceren, in het bezit hebben of zelfs gebruiken, worden internationaal als paria's gezien. En voor investeerders is het niet erg aantrekkelijk om geld in deze zaken te steken. Zo werkt een verbod dus ook afschrikwekkend voor de landen die het verdrag niet hebben getekend.

Susi Snyder: "Het verbod op kernwapens zal bijdragen aan nieuwe normen in betrekkingen tussen landen. Het idee dat het legaal is voor een land om kernwapens te hebben, is nu voorgoed voorbij en is zelfs vastgelegd in internationale wetgeving. Kernwapens zijn afschuwelijke wapens, ongeacht wie ze heeft. Een land als Noord-Korea verdedigt zijn bezit van kernwapens met dezelfde taal en dezelfde argumenten als andere landen die kernwapens hebben zoals Frankrijk, Groot-Brittannië of de Verenigde Staten."

'Kernwapens zijn nooit veilig. Zolang één land ze heeft, zullen andere landen ze ook willen.'

Foto: Ari Beser

"Kernwapens zijn nooit veilig. Zolang één land ze heeft, zullen andere landen ze ook willen. Nucleaire afschrikking werkt alleen in een voorspelbare en stabiele wereld. Die hebben we niet, dreigen met kernwapens is daarom extra gevaarlijk. Een situatie zoals met Noord-Korea moet worden opgelost met diplomatieke middelen. Maar als sommige landen denken dat het niet erg is om kernwapens te hebben, is het logisch dat een land als Noord-Korea ze ook wil."

Nederland tekent nog niet

De Nederlandse regering verzet zich tegen toetreding tot het verdrag, ondanks forse

publieke en parlementaire druk om dit wel te doen. De regering noemt NAVO-verplichtingen als een van haar belangrijkste bezwaren. En daar ligt het publieke geheim dat er op de Nederlandse vliegbasis Volkel ongeveer twintig Amerikaanse kernwapens liggen, aan ten grondslag.

Deze kernwapens zijn sterk verouderd en hebben geen militair nut, zo blijkt uit onderzoek door Amerikaanse experts. Ze worden rond 2022 echter wel voor miljarden dollars vervangen door nieuwe bommen. Iedereen weet dat ze er liggen, ook al wil de regering het bestaan ervan bevestigen noch ontkennen. De Tweede Kamer heeft zich in verschillende moties uitgesproken voor meer transparantie en zelfs voor verwijdering van de kernwapens uit Nederland, maar die moties zijn tot nu toe nooit uitgevoerd.

Snyder: "Er is geen enkele reden om Amerikaanse kernwapens op ons grondgebied te bewaren, met alle risico's van dien. De meeste Nederlanders en een meerderheid in het parlement zijn hier absoluut op tegen. We roepen de Nederlandse regering dan ook op om dit historische moment aan te grijpen om alle

'Er is geen enkele reden om Amerikaanse kernwapens op ons grondgebied te bewaren, met alle risico's van dien.'

kernwapens van Nederlands grondgebied te verwijderen en het verdrag te tekenen. Want ook al hebben de grote kernwapenstaten nog niet getekend, de druk om afstand te doen van kernwapens wordt nu enorm opgevoerd." In januari van het komende jaar zal het verdrag officieel in werking treden. Als het aan PAX ligt zal Nederland zich als eerste NAVO-lidstaat aansluiten bij het VN-kernwapenverbod en zich ontdoen van de Amerikaanse kernwapens op Volkel. ♦

Help mee. Strijd mee! Ga naar www.paxvoorvrede.nl/nonukes om te zien wat jij kunt bijdragen aan een kernwapenvrije wereld.

De route naar het VN-verdrag

PAX houdt zich al tientallen jaren bezig met ontwapening en het uit de wereld helpen van kernwapens. Zo was PAX al in de jaren '80 actief in het organiseren van grote succesvolle demonstraties tegen de plaatsing van kruisraketten in Nederland. PAX organiseerde in 2014 het burgerinitiatief tegen kernwapens, samen met het Nederlandse Rode Kruis en de ASN Bank. Dat burgerinitiatief werd ondertekend door ruim 45.000 Nederlanders en dat betekende dat de Tweede Kamer erover moest debatteren. Tijdens het debat schaarden vijf politieke partijen zich achter het voorstel van PAX om een nationaal kernwapenverbod in te voeren. Een meerderheid van de Kamer sprak zich er voor uit dat Nederland in ieder geval moest pleiten voor een internationaal verbod op kernwapens. Het was in 2017 dan zover en werd er bij de Verenigde Naties in New York daadwerkelijk onderhandeld over een internationaal verbod op kernwapens. Omdat een Kamermeerderheid zich daarvoor had uitgesproken deed Nederland als enige NAVO-lidstaat mee aan de speciale conferentie en onderhandelde mee over de inhoud van het anti-kernwapenverdrag. Uiteindelijk stemden 122 landen vóór het verdrag, Nederland stemde als enige tegen. Alle kernwapenstaten weigerden zelfs mee te onderhandelen.

Vrede doen we samen – ook op afstand:

Terugblik Vredesweek

Dat juist nu we meer afstand moeten houden het mogelijks is om verbinding te maken, werd duidelijk tijdens de jaarlijkse Vredesweek. Het was dit jaar anders dan normaal. Toch kwamen in het hele land mensen samen, live en online, om te spreken over actuele thema's, bewegingen als Black Lives Matter, de vluchtelingenkwestie en de rol van vrouwen bij maatschappelijke verandering. Minister Kaag zei tijdens de Vredesweek: "De weg naar vrede moet ons verbinden, want als wij ons samen inzetten, mannen, vrouwen, jong en oud, dan pas komt duurzame vrede in zicht."

Door: Esther Meyer. Foto's: Lize Kraan

Vrede verbindt verschil. Het thema van de Vredesweek, die in september werd gehouden, is zeer actueel. Zeker in een tijd waarin afstand houden de nieuwe realiteit geworden is. Hoe maken we contact in de anderhalve-meter samenleving? Hoe verbinden we de verschillen? 2020 is een bewogen jaar waarin verschillen en grenzen tussen mensen het nieuws domineren. Overheden die geen gehoor geven aan de oproep om kinderen op te nemen uit het brandende vluchtelingenkamp Moria. Aanhoudende conflicten, van Syrië tot Zuid-Soedan, waarin verschillen tussen groepen en mensen onoverbrugbaar lijken. We zien we ook verzet tegen muren en grenzen. Kijk maar naar de Black Lives Matter-beweging, die de kloof van ongelijkheid wil dichten, of naar burgerinitiatieven om vluchtelingen wél op te nemen en in Nederland een thuis te geven. Dit verzet laat zien dat mensen verbinding nodig hebben en zoeken.

PAX Power to the People

Eén van de activiteiten die PAX organiseerde was de eerste editie van PAX Power to the People. Dit programma draait om activisme en solidariteit en roept op om mee te denken, mee te praten en mee te doen. En dat lukte, doordat we de lezingen en evenementen in TivoliVredenburg konden livestreamen. Eén van de sprekers was Jerry Afriyie, activist en voorman van de actiegroep Kick Out Zwarte Piet, zoekt verbinding met de jongere generaties in Nederland door hen aan te moedigen

samen te strijden voor een betere toekomst en de deur tussen zwarte en witte Nederlanders verder te openen. "Aan weerszijden van deze deur schuilen mensen die even mooi, onzeker, onaf en liefdevol zijn, die dromen hebben, net als de ander: we zijn nog niet waar we moeten zijn maar die deur, die staat op een kiertje". Zijn betoog legde nadruk op het thema verbinding en solidariteit en sloot daarmee goed aan bij het doel van PAX Power to the People om mensen van elkaar te laten leren, dwarsverbanden te trekken en in actie te komen.

Solidariteit en verbinding vormden ook de kern van de lezing die Sigrid Kaag gaf bij PAX Power to the People. De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking ging in op de eeuwenoude vraag: hoe kunnen wij de wereld in vredesnaam veranderen? Ze ging specifiek in op de rol die vrouwen en meisjes daarbij kunnen en moeten spelen. Een belangrijke stap is om samen de weg naar verandering te bewandelen, aldus de minister. "De weg naar vrede moet ons verbinden, want als wij ons samen inzetten, mannen, vrouwen, jong en oud, dan pas komt duurzame vrede in zicht."

PAX Duiven

Dit jaar zijn er vier PAX Duiven uitgereikt. De PAX Duif is een onderscheiding voor mensen die zich inzetten voor vrede, verbinding en verandering. Een jury onder leiding van journalist Sinan Can maakte de selectie uit een lange lijst met genomineerden

2020

in diverse categorieën. Khadija Arib ontving de PAX Duif omdat ze als Kamervoorzitter in het parlement de vrede bewaart en de open politieke dialoog bevordert. Theoloog Rikko Voorberg kreeg de waardering voor zijn actie 'We gaan ze halen' waarmee hij Nederlanders bewuster maakte van het lot van vluchtelingen. Activist Naomie Pieter ontving een PAX Duif voor haar inzet tegen racisme en LGBTIQ+ discriminatie. Door deze laatste groep zichtbaarder te maken binnen de Black Lives Matter-beweging, heeft zij de strijd tegen racisme inclusiever weten te maken. Minka Nijhuis kreeg de vredesonderscheiding voor haar werk als een van de meest integere Nederlandse buitenlandjournalisten. Nijhuis deed verslag vanuit verschillende oorlogsgebieden en heeft met deze verslagen bijgedragen aan het redden van duizenden mensenlevens. De PAX Duiven werden *coronaproof* uitgereikt door juryvoorzitter Sinan Can.

Walk of Peace

Tijdens de Vredesweek waren er ook dit jaar weer vele vieringen, lezingen, lessen, gesprekken, en filmavonden in het hele land. Die gaven op eigen wijze invulling aan het thema 'Vrede verbindt verschil'. Ook werden interreligieuze bijeenkomsten georganiseerd waarin mensen met diverse achtergronden elkaar ontmoeten en samen hun verlangen uitspreken voor een samenleving waarin mensen respectvol met elkaar omgaan.

Op zestien plaatsen in Nederland werd ook dit jaar een Walk of Peace georganiseerd: een wandeling van en voor vrede die mensen samenbrengt, ondanks én juist om hun verschillen. Voor het samen wandelen met de coronabeperkingen waren creatieve oplossingen gevonden om toch samen de straat op te gaan. Zo werd bij

Sterke pleidooien en goede discussies tijdens PAX Power to the People.

In Nijmegen werden Vredesmaaltijden gekookt die af te halen waren.

Journalist Sinan Can ontving eerder zelf de PAX Duif en was dit jaar juryvoorzitter.

de wandeling in Zoetermeer met gekleurde linten van anderhalve meter lang, de onderlinge afstand bewaard, waardoor de wandelaars toch met elkaar verbonden waren.

De vredesambassade in Wageningen koos dit jaar niet voor een wandeling maar voor een theateravond rondom het thema racisme en discriminatie om mensen samen te brengen. Na een enthousiast betoog van maatschappelijk werker en activist Siedie Abelkadir over de hardnekkige blinde vlek voor discriminatie, zorgde De Multiculturele Theatergroep voor een interactief improvisatiespel waarin het publiek op veilige afstand actief kon meepraten en meespelen.

Deze greep uit al die Vredesweekactiviteiten laat zien hoe creatief en vindingrijk de vredesambassades, lokale organisaties en initiatieven en alle deelnemers dit jaar invulling gaven aan de Vredesweek, ondanks alle belemmeringen. Wij kijken uit naar volgend jaar! ♦

Tijdens de Vredesweek konden mensen letterlijk in de schoenen van een activist staan en luisteren naar wat zij meemaken.

Ik steun PAX

Naam: **Marijke Egelie-Smulders**,
Woont in: **Driebergen**
Betrokken bij PAX: **sinds de jaren '70**.
Nu als vrijwilliger bij de Ambassade van Vrede

Hoe bent u bij PAX betrokken geraakt?

Mijn echtgenoot Clemens Egelie, bij wie geweldloosheid tijdens zijn leven de enige weg bleek, was al voor ons huwelijk lid van Pax Christi en heeft als het ware mij aangestoken om actief te worden in het vredeswerk.

Waarom steunt u PAX nu?

Ik studeerde op latere leeftijd theologie en kreeg in 2000 een baan als pastoraal werkster in Zeist. Een inspirerende tijd waarbij het vredeswerk was ingebed.

Nu ben ik als vrijwilliger nog steeds betrokken bij de Ambassade voor Vrede in Driebergen en al sinds 2006 bestuurslid van Kairos-Sabeel.

Bent u zelf actief voor vrede?

Samen met hun partners staan ze wereldwijd voor vrede en geven ze ondanks alles, hoop om door te gaan.

De uitspraak van Aristoteles, een filosoof uit de derde eeuw vóór Christus: *'It is not enough to win a war, it is more important to organize the peace'* met grote letters opgeschreven op de muur van het PAX kantoor, trof me enorm. Daar is PAX al jaren mee bezig. Daarom

steun ik het vredeswerk vol overtuiging. Clemens, mijn echtgenoot is in 2018 overleden. Wij beiden hebben PAX en het vredeswerk in ons hart gesloten. Daarom heeft hij een legaat voor PAX opgenomen in zijn testament. Hopelijk komt er na ons een jonge generatie die het vredeswerk op eigen manier overneemt. Dat is mijn diepste wens! ♦

PAX heeft mijn vertrouwen

"Hoop is niet voorspellen of vooruitzien. Het is een gerichtheid van de geest, een gerichtheid van het hart, voorbij de horizon verankerd"

Vaclav Havel

In de gezindheid van Vaclav Havel zie ik het werk van PAX. Hoop op vrede, als een visioen, haalbaar, voorbij de horizon verankerd. Iets waar PAX al jaren onophoudelijk mee bezig is. Mijn complimenten.

Clemens Egelie, 1933-2018

Nalatenschappen

Als betrokken lezer weet je als geen ander waar PAX voor staat: vrede, veiligheid en ontwapening wereldwijd. Wat ons verbindt is de persoonlijke inzet van mensen. Of je ons nu steunt als lid of donateur of actievoert via je eigen kerk, parochie of organisatie... samen vormen wij het hart van de vredesbeweging. Vroeger, nu en ook in de toekomst. Om ons werk te doen hebben we ook financiële steun nodig. Is het daarom geen mooie gedachte om ons te kunnen blijven steunen? Dat kan, door ons in het testament op te nemen. Zo kun je via je nalatenschap bijdragen aan het vredeswerk van de toekomst. Als je de antwoordkaart invult, sturen we de brochure 'Nalaten voor vrede' toe. Je kunt ook contact opnemen met **Marlou van Campen**, fondsenwerver nalatenschappen en major donors, via **030- 233 33 46** of met de kaart in het midden van het PAX Magazine.

Op reis
met...

**Puco
Danilovic**

Paspoort

Naam: Zeljko-Puco Danilovic

Leeftijd: 66 jaar

Burg. staat: Getrouwd

Nationaliteit: Nederlandse

Geboorteplaats: Derventa, ex-Joegoslavië

Woonplaats: Leiden

Heeft gewoond in: Derventa, Sarajevo, Bihac, Belgrado, La Marsa, Carthage Dermeh, Haarlem, Leeuwarden

Reist met: vliegtuig (in Westelijke Balkan: alle vervoersoorten incl. bespannen voertuigen)

Neemt altijd mee: heenreis: een goed boek en stroopwafels voor de partners; terugreis: geknipt haar en viljemovka (een zalig perenspull!)

Onafscheidelijke reisgenoot: Beschermengel en collega Dion van den Berg

Door de situatie rond het coronavirus reizen PAX'ers nagenoeg niet meer. Daarop is een uitzondering gemaakt voor Puco Danilovic. Hij reisde af naar Potočari (naast Srebrenica) om daar de Bosnische première bij te wonen van de film 'Quo Vadis, Aida' over de val van Srebrenica. De vertoning werd onder andere georganiseerd door onze partner Potočari Memorial Centrum (PMC).

"De afgelopen 21 jaar ging ik bijna maandelijks naar Srebrenica en Potočari maar door COVID-19 heb ik dit acht maanden niet gedaan. Het was daarom een bijzonder, merkwaardig maar ook adembenemend gevoel om weer terug te zijn. De ontmoeting met zowel overlevenden, nabestaanden en medewerkers van PMC was aangrijpend en bovenal emotioneel. Ik ben blij dat ik van PAX ondanks alles toch mocht gaan, mijn bezoek werd erg op prijs gesteld. Zeker in het jaar dat het 25 jaar geleden is dat Srebrenica viel.

De film werd geprojecteerd in een oud gebouw, juist daar waar elk jaar de kisten met nieuw opgegraven slachtoffers verblijven voordat ze worden verplaatst naar de begraafplaats. Het is de plek waar de Dutchbat-soldaten sliepen, het "Blauwe Hotel". De film gaat over de gebeurtenissen die plaatsvonden in juli 1995 in Potocari. De Bosnische vrouw Aida, tolk voor Dutchbat, probeert erin uit alle macht haar man en twee zonen te beschermen zodat ze de Dutchbat-compound niet hoeven te verlaten. De film getuigt van de onmacht van Dutchbat en het falen van de internationale gemeenschap om de veilige zone Srebrenica te beschermen. De overlevenden en nabestaanden van Srebrenica volgden de film met tranen in de ogen. Munira Subasic, voorzitter van de vereniging Moeders van de enclaves Srebrenica en Zepa, sprak na afloop: 'Er was een grote dapperheid nodig om deze film te maken. Het is heel belangrijk dat de film ook vrouwenkracht toont. We weten wat moeders en vrouwen van Srebrenica na de genocide allemaal gedaan hebben in hun strijd voor waarheid en gerechtigheid...' Onder de indruk van de film en geëmotioneerd door de woorden van Munira liep ik over het terrein. Na al die maanden terug, net voor mijn pensioen. Ik ben dankbaar dat het kon." ♦